

AGRO bilim.kz

НАСЕЦ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ АГРАРНЫЙ
НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ЦЕНТР

МИНИСТЕРСТВО
СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

АӨК бағыты: Жылқы шаруашылығы

Спикер: Исхан Қайрат
Жалелұлы – а/ш.ғ.к., профессор

Вебинар тақырыбы: Қазақы жылқы тұқымының
«Бесқарағай» зауыттық типі және Мұғалжар жылқы
тұқымының «Ертіс» зауыттық типіне зоотехникалық
сипаттама.

Өткізілетін күні:
01.10.2025
уақыты: 11.00

АБАЙ облысындағы «БЕСҚАРАҒАЙ» және «ЕРТІС» зауытық типтерінің табын жылқылары

АӨК (СПК) «ЕРНАЗАР және АӨК (СПК) «АЗАМАТ 2» табын жылқысы

«Қазақы жылқы тұқымының «Бесқарағай» зауыттық типі және Мұғалжар жылқы тұқымының «Ертіс» зауыттық типінің негізін қалаған ғалымдар.

Садықов Байдолла Хамзаұлы

Проф. Садықов Байдолла
Хамзаұлы

Проф.Барминцев Юри
Николаевич

Академик Нечаев Игор
Николаевич

«Қазақы жылқы тұқымының «Бесқарағай» зауыттық типі және Мұғалжар жылқы тұқымының «Ертіс» зауыттық типінің негізін қалаған ғалымдар.

Жумугул Айтбай
Елубаевич

Доцент кафедры
организации
АДИЛЬБЕКОВ М.Т.

Адильбеков Мұқан
Токетайұлы

Зав. каф. круп. жив.-ва
доцент
ДАДЕБАЕВ М.Г.

Дадебаев Майдан
Галиакберұлы

Қазақтың жылқы тұқымдарын сақтап, дамытып, өсірушілер, шаруашылықтың басшылары:
Мукинов Хабидулла Кабдулович және Данабаев Аскар Отаргажинович және ауданың а/ш бөлім басшысы Бобаев Жұмакелді Жасқайратұлы

Шаруашылықтағы селекциялық-асылдандыру жұмыстарын Семей зоовет институттың ғалымдары бастады

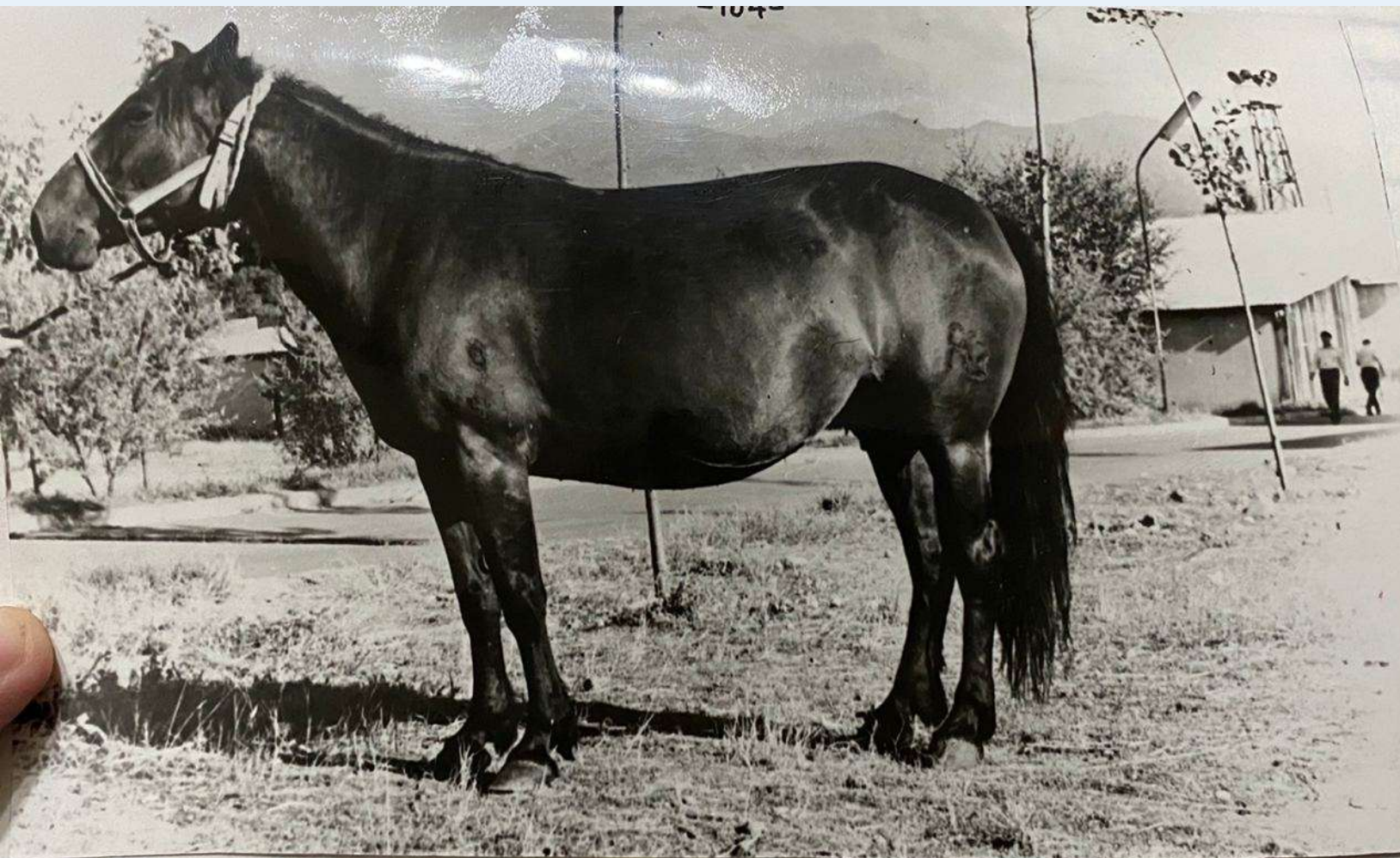

Рис. 16. Казахская кобыла типа джабе. ВДНХ 1974 г. Инв. № 59.

Э - 210 - 3123 - 1,85

Семей облысы Бесқарағай ауданының бұрынғы «КСРО-ның 50 жылдығы» колхозында қазақ жылқы тұқымын селекциялық-асылдандыру жұмысымен Семей зооветеринарлық институтының ғалымдары профессор Б.Х. Садықов және доценттер М. Г. Дадебаев, М.Т. Аделбеков 1970 жылдан бастап жүргізіп келеді.

Фото. 1974 ж. Семей қ. Профессор Б. Х.Садықов.

Селекционно-племенная работа с казахской породой лошадей в бывшем колхозе «50-летия СССР» Бескарагайского района Семипалатинской области проводилась профессором Садыковым Б.Х. и доцентом Дадебаевым М.Г., учеными Семипалатинского зооветеринарный института с 1970 года.

Фото. 1974г.

г. Семей. Проф. Б.Х.Садықов.

Қазақ жылқы тұқымының Шойынқара 71-81 зауыттық ізін жалғастырушы қара айғыр Шомбал, Дене өлшемі: 149-155-190-21,5, тірі салмағы 577 кг.

Шоқпардай кекілі бар, қамыс құлақ, Қой мойынды, қоян жақ, бөкен қабақ. Ауыз омыртқа шығыңқы, майда жалды, Ой желке, үңірейген болса сағақ.

Мұғалжар жылқы тұқымының Ертіс зауыттық типінің Бақай 71-89 аталық ізін жалғастырушы құла айғыр Батыл. Дене өлшемі: 146-153-184-20,5, тірі салмағы 497 кг.

Теке мұрын, салпы ерін, ұзын тісті, Қабырғалы, жотасы болса күшті. Ойынды еті бөп-бөлек, омыраулы, Тояттаған бүркіттей салқы төсті.

Жуан, тақыр бақайлы, жұмыр тұяқ, Шынтағы қабырғадан тұрса аулақ. Жерсоғарлы, сіңірлі, аяғы тік, Жаурыны етсіз, жалпақ тақтайдай-ақ.

Шойынқара аталық ізінің генеалогиялық схемасы

Шойынқара аталық ізі айғырлары мен биелерінің дене өлшемдері және тірі салмағы

Көрсеткіштер	Тұқымдық – айғырлар (n=14)			Биелер (n=42)		
	$\bar{X} \pm m_{\bar{x}}$	C_v	элита классының стандарты	$\bar{X} \pm m_{\bar{x}}$	C_v	элита классының стандарты
Шоқтық биіктік, см	147,3±0,32	0,74	145	145,2±0,45	1,16	144
Тұлға қиғаш ұзындығы, см	153,9±0,40	0,97	151	151,9±0,51	1,82	150
Кеуде орамы, см	184,0±0,29	0,60	181	182,3±0,59	1,74	180
Жіліншік орамы, см	20,7±0,10	1,78	19,5	19,5±0,12	2,95	18,5
Тірі салмағы кг	503,8±2,32	1,72	460	489,4±4,37	2,87	440
Салмақтылық	157,4	-	150,8	159,9	-	147,6

Байторы 25-83 аталық ізінің генеалогиялық схемасы

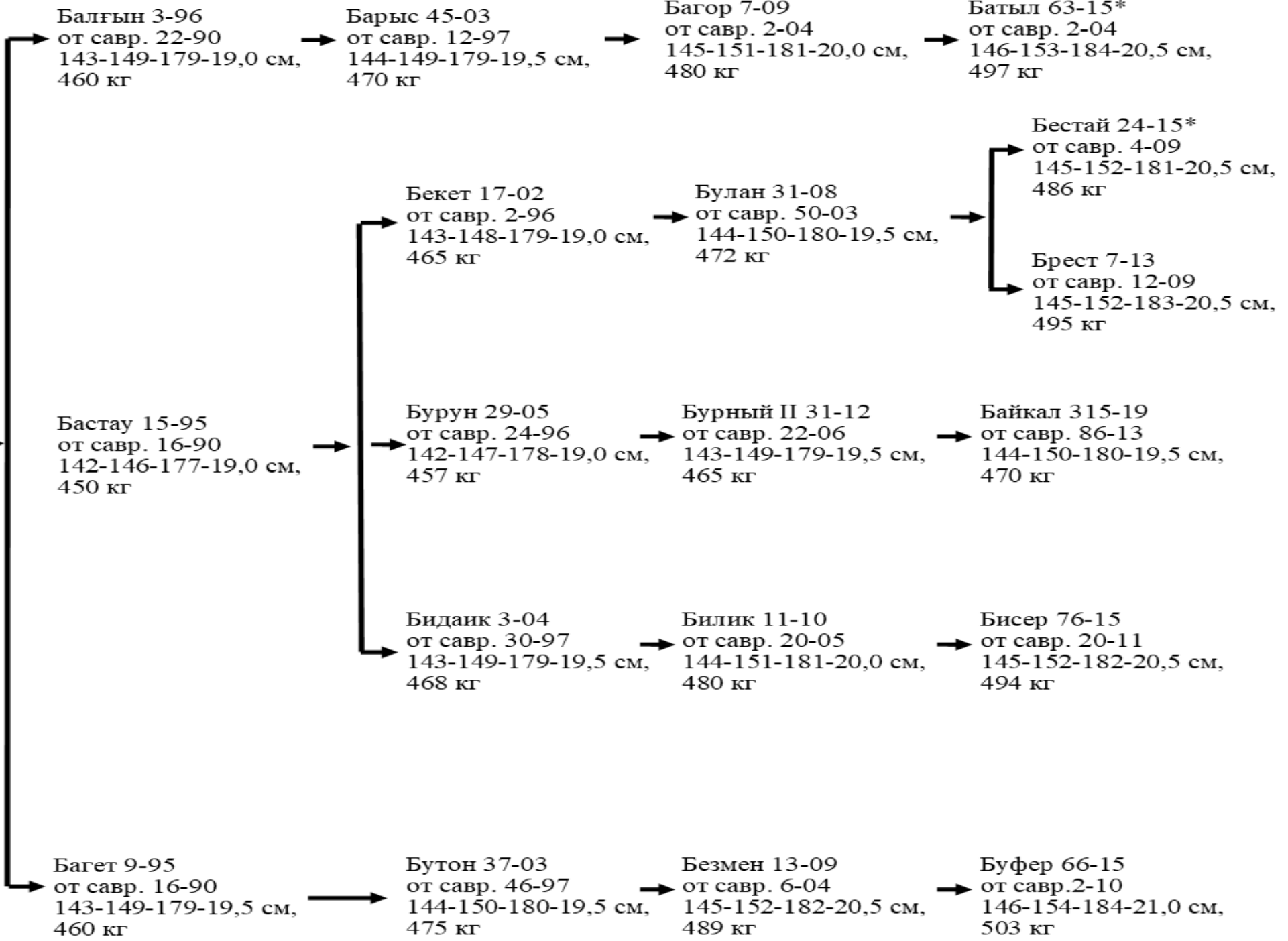

Байторы аталық ізі айғырлар мен биелерінің дене өлшемдері және тірі салмағы.

Көрсеткіштер	Тұқымдық-айғырлар (n=14)			Биелер (n=42)		
	$\bar{X} \pm m_{\bar{x}}$	C_v	Элита класстың стандартты	$\bar{X} \pm m_{\bar{x}}$	C_v	Элита класстың стандартты
Шоқтық биіктік, см	146,3±0,23	0,53	145	145,1±0,38	1,07	144
Тұлғасының қиғаш ұзындығы, см	152,8±0,35	0,67	151	151,7±0,46	1,54	150
Кеуде орамы, см	185,6±0,48	0,60	181	183,8±0,57	1,46	180
Жіліншік орамы, см	20,8±0,07	1,15	19,5	19,7±0,11	2,87	18,5
Тірі салмағы кг	512,4±3,24	1,51	460	492,6±3,72	2,73	440
Салмақ	163,7	-	150,8	161,3	-	147,6

Бақай 71-89 аталық ізінің генеалогиялық схемасы

Бақай 71-89
(Барбарис 201-83-савр.15-84)
143-149-178-19,0 см, 440 кг

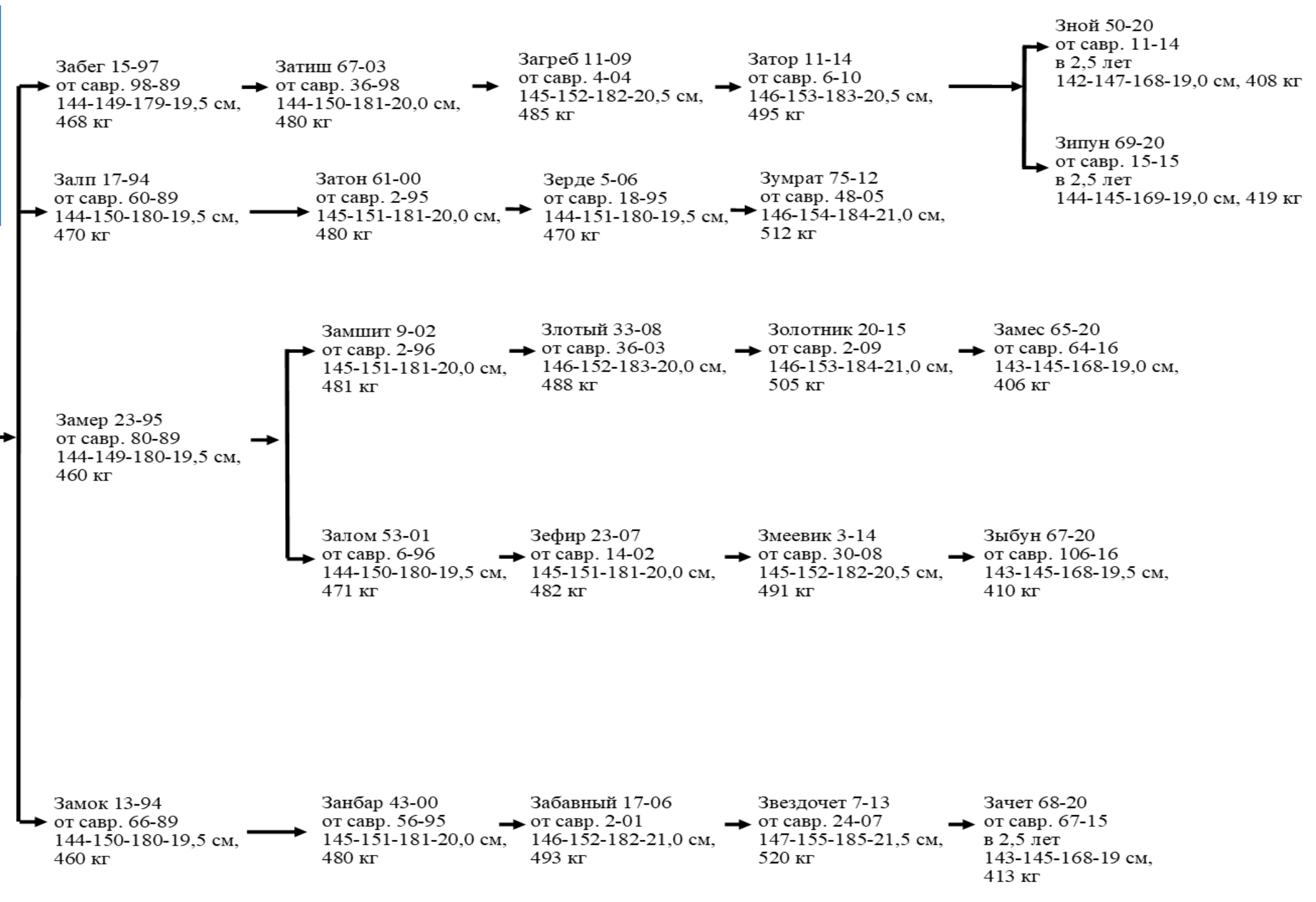

Бақай 71-89 аталық ізінің айғырлар мен биелерінің дене өлшемдері және тірі салмағы.

Көрсеткіштер	Айғырлар				Биелер			
	n=5			І класты стандарт	n=48			І класты стандарт
	$\bar{X} \pm m_{\bar{X}}$	σ	C_v		$\bar{X} \pm m_{\bar{X}}$	σ	C_v	
Шоқтық биіктігі, см	145,4±0,22	0,50	0,34	144	143,1±0,38	1,08	0,75	142
Денесінің қиғаш ұзындығы, см	152,6±0,39	0,87	0,57	150	150,3±0,45	1,46	0,97	148
Кеуде орамы, см	182,8±0,58	1,30	0,71	180	180,4±0,52	1,52	0,84	179
жіліншік орамы, см	20,6±0,10	0,22	1,07	19,5	19,5±0,16	0,44	2,36	19,0
Тірі салмағы, кг	495,0±2,73	6,12	1,24	470	469,7±2,68	16,5 7	3,53	450
Салмақ индексі	161,2	-	-	157,7	160,3	-	-	157,3

**Заман 55-88
аталық ізінің
генеалогиялық
схемасы**

Заман 55-88
(Завиток 203-82-савр. 6-83)
144-149-179-19,5 см, 452

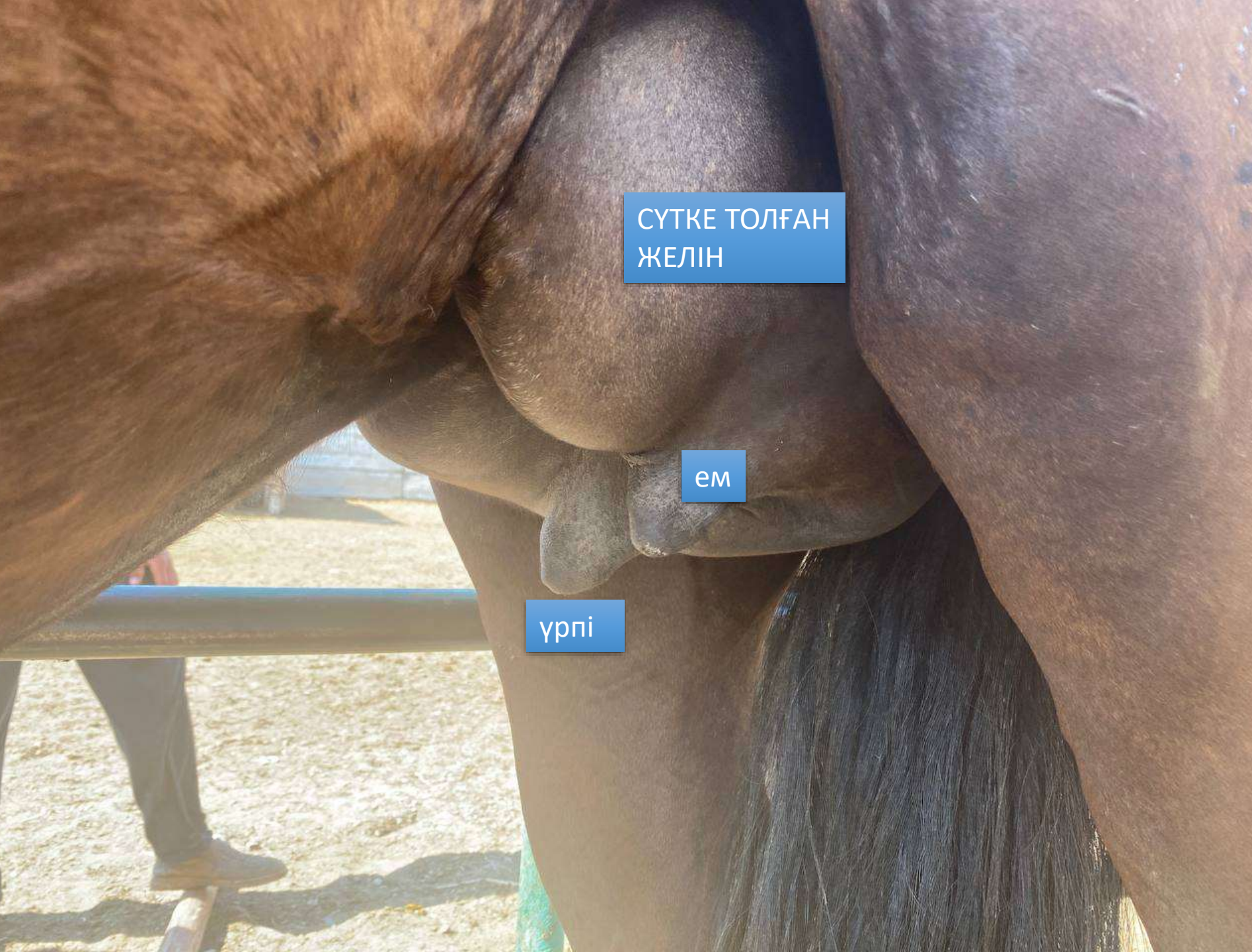

Заман 55-88 аталық ізінің айғырлар мен биелерінің дене өлшемдері және тірі салмағы.

Көрсеткіштер	Айғырлар				Биелер			
	n=5			І класты стандарт	n=51			І класты стандарт
	$\bar{X} \pm m_{\bar{X}}$	σ	C_v		$\bar{X} \pm m_{\bar{X}}$	σ	C_v	
Шоқтықтағы биіктігі, см	146,0±0,32	0,71	0,49	144	143,9±0,41	1,12	0,78	142
Дененің қисық ұзындығы, см	153,4±0,51	1,14	0,74	150	151,2±0,49	1,49	0,98	148
Кеуде орамы, см	183,6±0,56	1,25	0,68	180	181,7±0,50	1,57	0,86	179
Буын орамы, см	20,9±0,19	0,42	2,01	19,5	19,5±0,17	0,47	2,41	19,0
Тірі салмағы, кг	504,6±5,31	11,90	2,36	470	478,6±3,89	17,7 3	3,70	450
Ауқымдылық индексі	162,2	-	-	157,7	160,6	-	-	157,3

Шойынқара 71-81 және Байторы 25-83. Осы аталған екі аталық ізіге жататын жылқылардың тұяқтары мен шашасының ерекшеліктері: Аяқтары сүйекті мықты, шашасы ұзын қалың, жүрекшесі терең және қаз табан болып келеді.

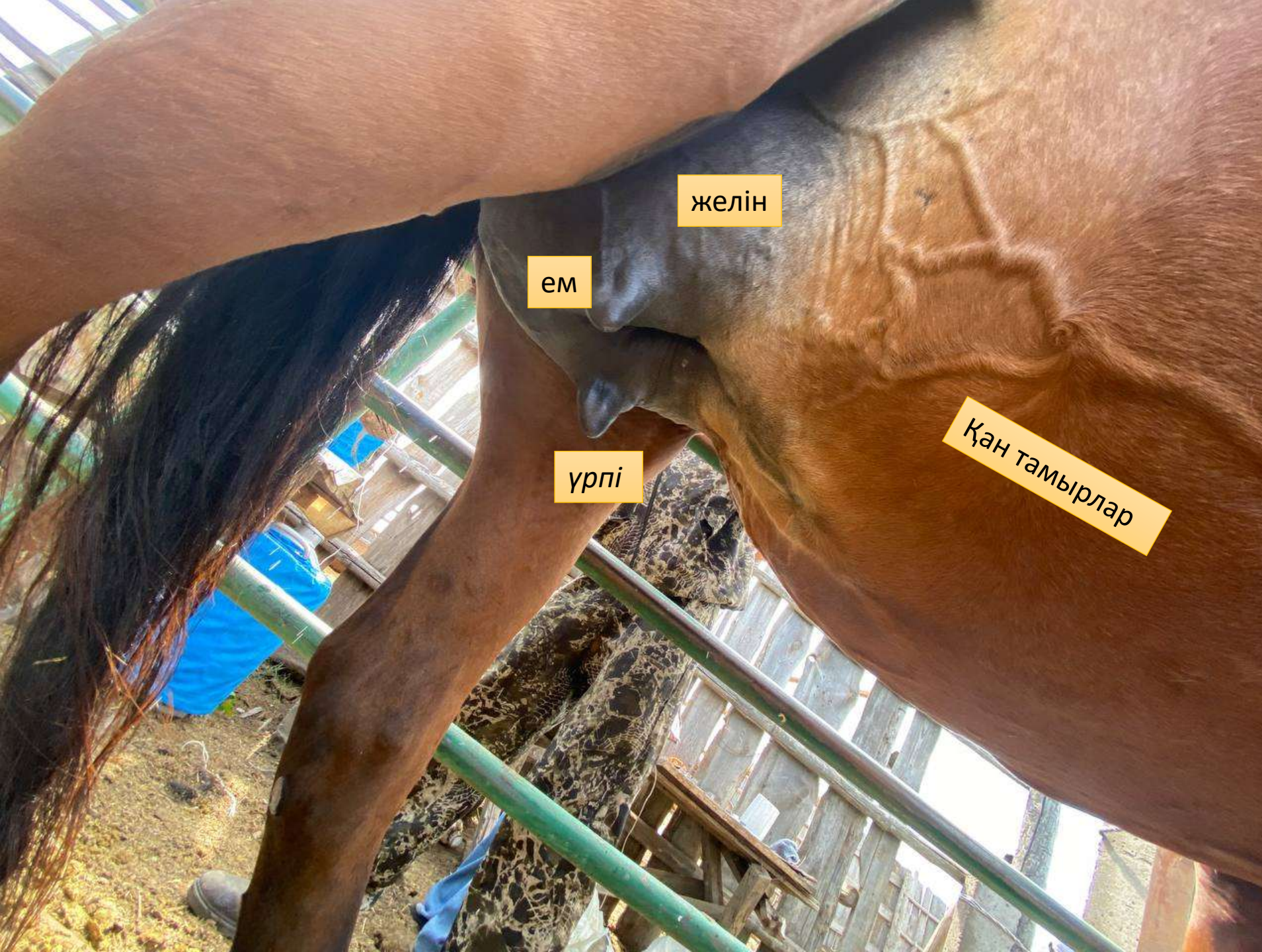

СҮТКЕ ТОЛҒАН
ЖЕЛІН

ем

үрпі

Шойынқара 71-81
аталық ізіне
жататын биенің
сүтке толған
желіні

желін

ем

үрпі

Қан тамырлар

Байторы 25-83
аталық ізіне
жататын биенің
тостаған тәрізді
желіні және қан
тамырлары.

Таңба басуға номер дайындау барсы

Таңба
басудың
салқын
әдісі.
(нөмірі,
туылған
жылы,
шаруашы
лықтың
белгісі)
минус
196° азот

Таңба басуға сәті

НАО "Западно-Казахстанский аграрно-технический университет им. Жангир хана", 090009, ЗКО, г. Уральск, ул. Жангир хана, 51, тел. +77074533827, indira_bei@mail.ru,

Дата проведения исследования:
12.11.2021

ГЕНЕТИЧЕСКИЙ СЕРТИФИКАТ ЖИВОТНОГО

Номер сертификата: 0135

ЗАКАЗЧИК: СПК "ЕРНАЗАР"

ИНФОРМАЦИЯ О ЖИВОТНОМ:

ИНЖ: KZF41039592
Инв.№: 9592
Рег.№:
Тату:
Чип:

Кличка:
Порода: Казахская порода, тип жабе
Пол: Жеребчик
Дата рождения: 30.03.2020

РЕЗУЛЬТАТ ГЕНОТИПИРОВАНИЯ: рекомендовано International Society of Animal Genetics

Генетический профиль происхождения: Номер ДНК: 81-94

АHT4	Н	О	АHT5	Ж	М	АSB17	І	М	АSB2	К	Л
АSB23	І	S	CA425	М	N	HMS1	М	М	HMS2	Н	L
HMS3	І	О	HMS6	К	М	HMS7	Л	N	HTG10	Р	R
HTG4	К	М	HTG6	І	О	HTG7	Н	О	LEX3	F	K
VHL20	І	P									

ПОДТВЕРЖДЕНИЕ ПРОИСХОЖДЕНИЯ:

Отец:
Мать:

ГЕНЕТИЧЕСКИЕ АНОМАЛИИ:

НЕ ИССЛЕДОВАЛИСЬ

ГЕНЕТИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНИРОВАННЫЕ ЗАБОЛЕВАНИЯ:

НЕ ИССЛЕДОВАЛИСЬ

Руководитель:

Шәмшідін Әлжан Смайытұлы

29 марта 2022 г.

Ссылка / Link

Жылқының генетикалық сертификаты

СПК
«Еназар»

СПК
«Азамат
2»

Жылқының генетикалық сертификаты

НАО "Западно-Казахстанский аграрно-технический университет им. Жангир хана", 090009, ЗКО, г. Уральск, ул. Жангир хана, 51, тел. +77074533827, indira_bei@mail.ru,

Дата проведения исследования:
13.11.2021

ГЕНЕТИЧЕСКИЙ СЕРТИФИКАТ ЖИВОТНОГО

Номер сертификата: 051

ЗАКАЗЧИК: СПК "ЕРНАЗАР"

ИНФОРМАЦИЯ О ЖИВОТНОМ:

ИНЖ: KZF41039633
Инв.№: 9633
Рег.№:
Тату:
Чип:

Кличка:
Порода: Казахская порода, тип жабе
Пол: Кобыла
Дата рождения: 05.04.2017

РЕЗУЛЬТАТ ГЕНОТИПИРОВАНИЯ: рекомендовано International Society of Animal Genetics

Генетический профиль происхождения: Номер ДНК: 81-133

АHT4	К	К	АHT5	Ж	М	АSB17	Н	S	АSB2	М	М
АSB23	U	U	CA425	N	O	HMS1	І	М	HMS2	Н	L
HMS3	P	R	HMS6	М	O	HMS7	М	N	HTG10	Л	S
HTG4	L	Q	HTG6	G	O	HTG7	К	O	LEX3	М	М
VHL20	К	P									

ПОДТВЕРЖДЕНИЕ ПРОИСХОЖДЕНИЯ:

Отец:
Мать:

ГЕНЕТИЧЕСКИЕ АНОМАЛИИ:

НЕ ИССЛЕДОВАЛИСЬ

ГЕНЕТИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНИРОВАННЫЕ ЗАБОЛЕВАНИЯ:

НЕ ИССЛЕДОВАЛИСЬ

Руководитель:

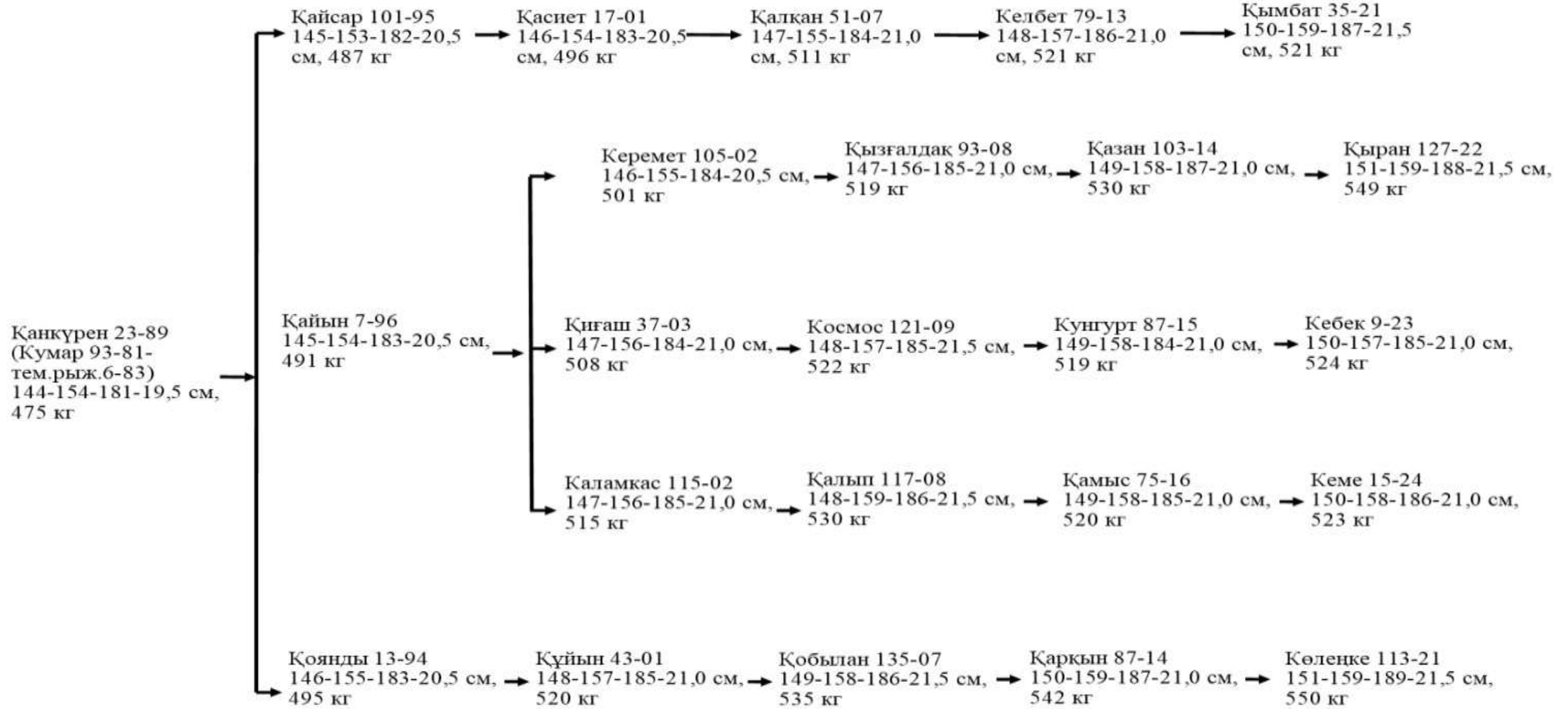
Шәмшідін Әлжан Смайытұлы

29 марта 2022 г.

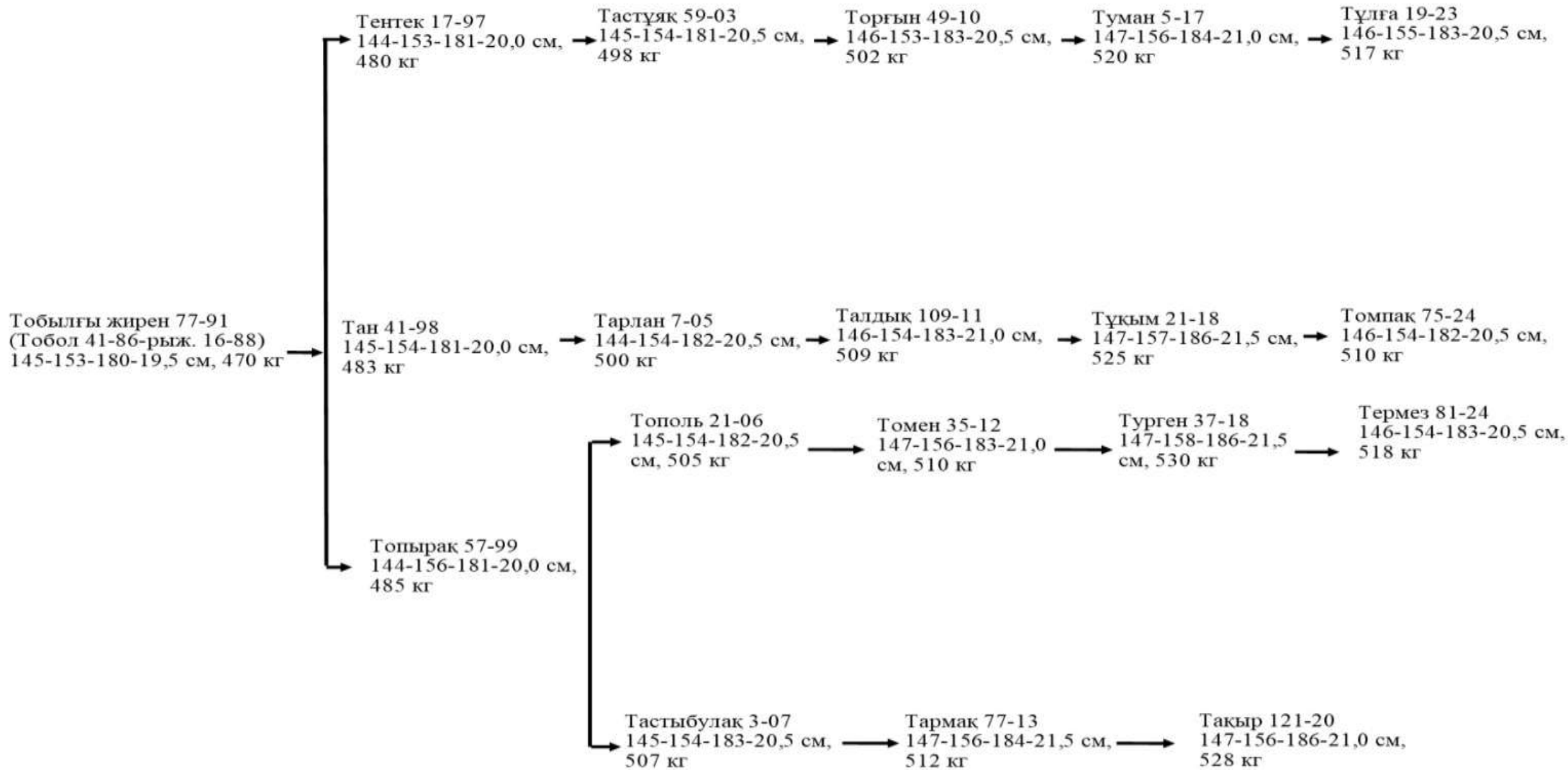
Ссылка / Link

Қанкүрен 23-89 аталық ізінің генеалогиялық схемасы

Тобылғы жирен 77-91 аталық ізінің генеалогиялық схемасы

Көшім тұқымы 1976.
Жанқала типі 2015.
Жанібек типі 2023
Аталық іздер:
Хитрең
Ласково
Байкал

Мұғалжар тұқымы
1998ж.
Эмбі типі
Қайынды типі
аталық іздері

Костанай
тұқымы 1951

Жайтап типі 2013ж
Аталық іздер:
Занғар 39-77
Пернеш 7-78

Селеті типі 2012 ж
Памир 127-78
Браслет 13-74
Задорно 51-76
Бестау типі 2015ж
Зонтик 140-70
Зов 113-75
Асем 151-76

Қаба типі 1993ж

Көшім тұқымының
Мамыр-Ақтобе типі
аталық іздер:
Крепыш
Гром
Самоцвет

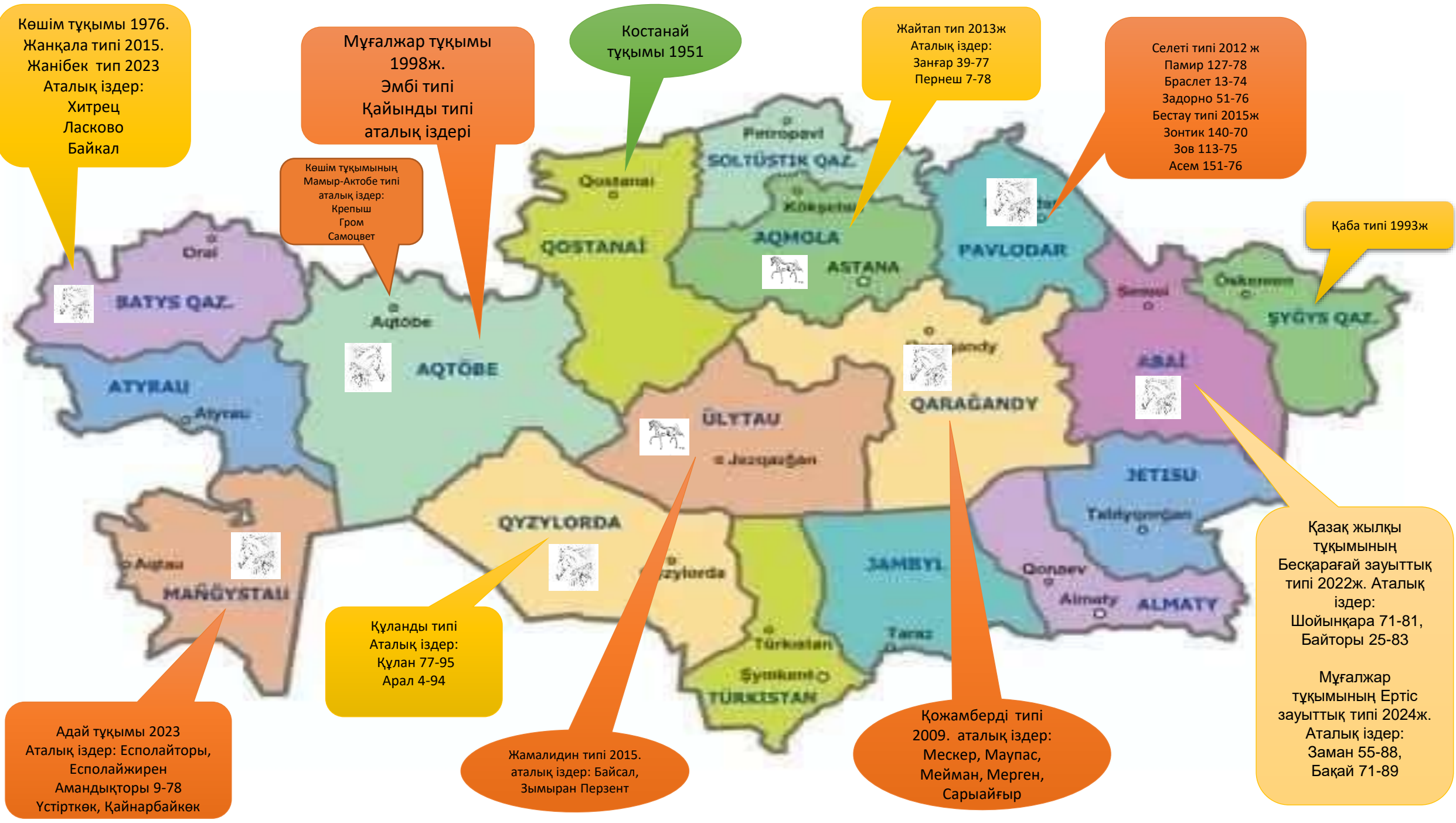
Құланды типі
Аталық іздер:
Құлан 77-95
Арал 4-94

Жамалидин типі 2015.
аталық іздер: Байсал,
Зымыран Перзент

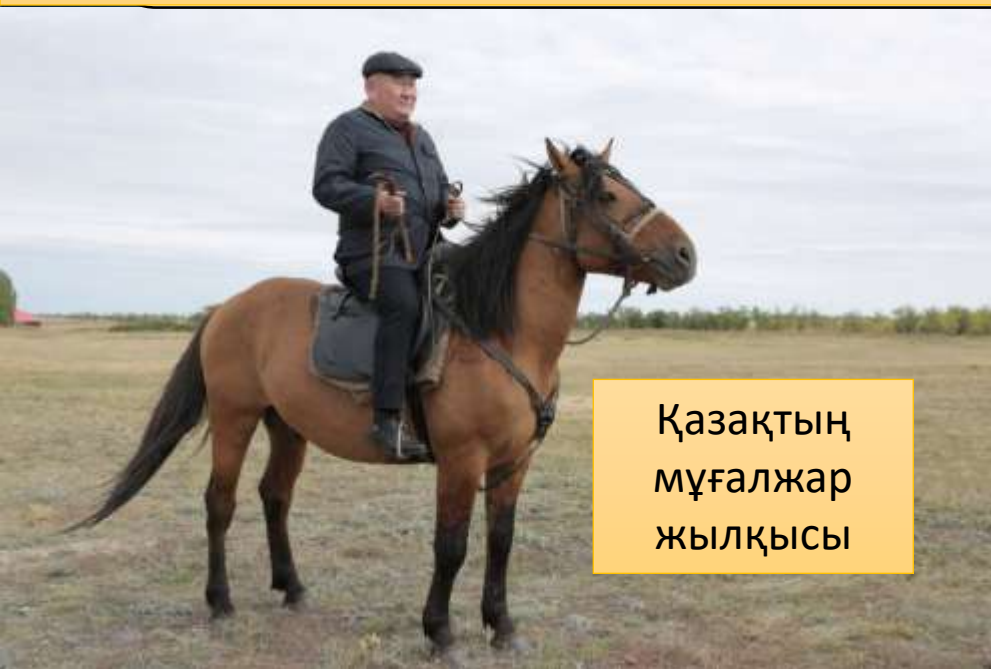
Қожамберді типі
2009. аталық іздер:
Мескер, Маупас,
Мейман, Мерген,
Сарыайғыр

Қазақ жылқы
тұқымының
Бесқарағай зауыттық
типі 2022ж. Аталық
іздер:
Шойынқара 71-81,
Байторы 25-83

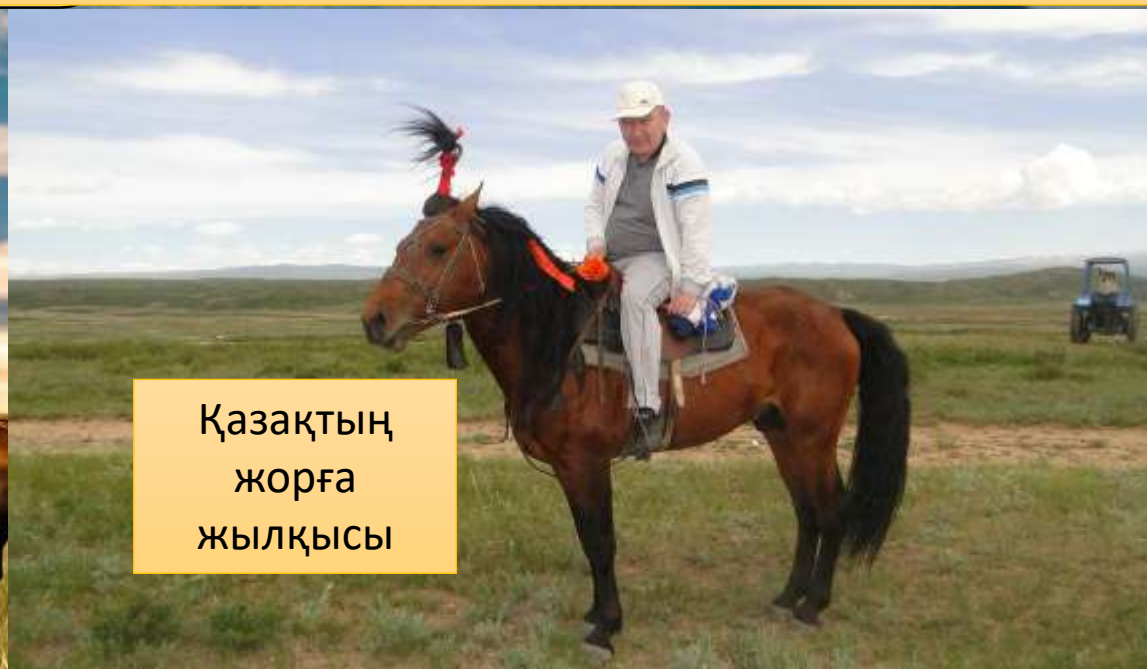
Мұғалжар
тұқымының Ертіс
зауыттық типі 2024ж.
Аталық іздер:
Заман 55-88,
Бақай 71-89

«Қазір елімізде жылқы саны үздіксіз өсіп келеді. Бұл – жақсы үрдіс. Дегенмен асыл тұқымды жылқының үлесі бір пайызға да жетпейді, яғни 4,2 миллион жылқының 40 мыңы ғана асыл тұқымды. Сондықтан мал тұқымын асылдандыру жұмысына баса мән берген жөн. Бұл туралы 2024 жылдың қараша айында Президент Қасым-Жомарт Тоқаев «Ауыл шаруашылығы еңбеккерлерінің I форумында» баяндама аясында айтты.

Қазақтың
мұғалжар
жылқысы

Қазақтың
жорға
жылқысы

Сондықтан біз жылқы тұқымын асылдандыру жұмысына қаншалықты мән беріп келеміз?

1. Жылқының тұқымдық құндылығын өз өніміне (фенотипіне), ата-тегіне (ата-тегінің фенотипіне) және ұрпағының сапасына (фенотипіне) кешенді баға беру арқылы анықталады.
2. Нақтылы бір жылқыны оның фенотипіне және генотипіне қарап сұрыптау жүргізіледі.
3. Селекцияның негізгі мақсаты жылқының нәсілдік тиімді қасиетін ұрпақтан ұрпаққа жақсарта отырып тарату.
4. Мал өсіру әдістері: таза тұқым өсіру, будандастыру, түраралық будандастыру (гибридтеу).

Жылқыны асылдандыру (селекциялауды) әрине білікті маман, селекционер-зоотехник жүргізгені абзал!

НАЗАРЛАРЫҢЫЗҒА
РАХМЕТ!

050016, Алматы қаласы Абай даңғылы 8
«Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті»,
тел/факс +7 701-454-79-95
e-mail: kayrat_ishan@mail.ru

